

Jólagávan

Hans Dalsgaard
týddi eftir
Guðmund G. Hagalín

Tveir dreingir komu varliga gangandi í mánalýsnum oman millum tey ystu húsin í bygdinni, hildu síðan út eftir tí náttarfrystu molini, oman á helluna, at einari litlari vik. Teir vóru báðir sjóklæddir. Annar bar eina skjáttu á baki og hin tvað á okstlini.

Undir einum lágum kletti, innast í vikini, stóðgaði teir á. Har var eitt loft undir klettinum, so mikið rúmligt, at ein litil bátur fekk staðið har. Sjógvurinn hevði holað hendan skútan út so við og við fyrri ávilangari tíð síðani. Landið var hækkað, síðan sjógvurinn hevði útint hetta verk, so at nú stóð bátur tryggur har í skútanum, um tað so var í ringasta vetraruppgangi.

Har stóð ein bátur, sum faðir dreingjanna hevði átt, og sum teir vóru slopnir út á flot við í vár og í summar, tá bestu líkindi vóru. Móðir teirra hevði latið gamla Jákup atlað teimum um veðrið, hevði sloppið teimum avstað, tá hesin gamli, upplagsti útróðrarmaðurinn segði tað sama sum útveðrið.

»Heldur gamli Jákup, at tað er líkindi, at lata teir fara til útróðrar í dag?« kundi hon spyrja hin gamla og ansaði væl eftir, ikki at nevna útveðrið, tí at gamli Jákup helt litið um veðurspár. Hann segði, at gamlir sjómenn hildu litið, hvat hasir lærdu søgdu. Tá var barometrið frægari, tó tað var illa eftirfarandi — eins og alt hetta nýggja — best mundi roynast, at menn litu á eyguni og royndirnar, jú maður!«

Adrenn Jákup gav nakkað svar, hugdi hann upp í loft, beit á kampin, rendi eyguni í ymsar ættir, snýsti og dró andan djúpt og klóraði sær í skegginum. So segði hann tað sum oftast — heldur óskilliga, tí hann var vorðin næstan tannleysur:

»Sjá, sjú, jú — man tað ikki vera, barnið? Eg haldi, tað átti at verið vandaleyst, Gunnu-skinn-íð.«

— Men viðhvørt kundi hann eisini siga:

»U — humm, — einki tori eg at gera av um tað, óreinsetta — nei, eg taki ongar ábyrgslur av tí, at hasin klóddin, har í norði,

ikki fer at losa so mikið, at tað verður sjómonnum tímum ovboðið, Gunnu-toppa.«

Dreingjunum tókti hetta nógv avgjørt, at hann skuldi kalla móður teirra barn, skinn, óreinsetta og toppa, men hatta orðalagið hevði hann við øll, kallaði t.d. sjálvan kommunuformannin »ránskrøppurin, sløður-settur« — og sum oftast var vandaleyst at fara eftir tí, sum hann segði um veðrið.

Í gjár vóru teir komnir til hansara, har sum hann stóð úti undir veggnum og studdist fram á stavin. Og Torkil hevði spurt hann, bara soleiðis, sum einki skuldi verið:

»Hvat líkist tygum á veðrið, Jákup gamli?«

Hann hevði skimast, snýst og soggid inn andan, slept aðrari hondini av stavinum og klórað sær í skegginum:

»Sjá, sjú, jú.« segði hann so. »Haldi veðrið mátti verið álítandi, ol-mussudýrini. Næstan stilli av norði. Hevði verið lagið manni at flotað út í Hovdadjúpið, ikki meira enn litil háltímaróður við tveimum árum í slíkari logn, sum í dag. Har dró eg einaferðina upp í bátin einsamallur Torlaksmessudag. Søkk-laðin, skal eg siga tykkum, av blonkum toski, men nú hevur ikki í mong harrans ár verið livandi kykt at fingið har, tað hava fjandans togaramir gjørt. — Men tað kundi heldur eingin latið smádreingir farið so langt út, nú dagurin er so stuttur, hóast ljóst er í veðrinum og ikki av tí kaldasta. Ey, nei, nei, jassar minir.«

Síðan høvdu dreingirnir lurtað eftir útvarpinum, og veðurspáin hevði hildið við hinum gamla. Og nú stóðu teir har búnir til útróðrar, lögdu inn í bátin tvey snori og nakrar frystar sildir, sum teir høvdu fingið í gjár frá íshússtjórninum. Teir høvdu sagt við hann, at teir ætlaðu at lata mammuna steikja sær, víta um tær vóru etandi enn, aftaná at hava liggið har síðan í summar.

Tá teir høvdu lagt inn, loystu teir bátin, lyntu og tóku skorðurnar undan og fingi teir hann lagaliga á glið, tí at eitt sindur bratt var oman í fjørana og teir

vóru vanir við at draga, vistu at seta knøini inn undir og halda eftir, so at hann ikki skuldi fara á strok og ikki falla á liðina. Tá teir høvdu fingið bátin oman í sjóvarmálan, lögdu teir lunnarnar niðan frá, flotaðu og lögdu út árar. Tá teir vóru komnir út úr vikini, hildu teir út eftir, leyst við høvðan har úti á syðru síðu á fjørðinum.

Dreingirnir itu Torkil og Bjarni. Torkil var trettan ár og Bjarni ellivu. Tórstein, faðir teirra, hevði verið formaður á motorbátinum Treysta, ið hevði verið útgejrdur haðani úr bygdinni. Hann var tiltikin, bæði fyrri sjómannskap og fiskieydn, hevði mangan brattan farið um vetrarnar, men ongantið verið fyrri óhappi. Men so eina ferðina í bardagaárunum, var Tórstein farin til útróðrar ein góðveðursdag í juni mánaða og spurdist ikki aftur. Veðrið var hitt sama, men bátur, sum høvdu verið um somu leiðir, høvdu hoyrt nógv skot, og ein teirra fann linustamp, ið merktur var Treysti. Stampurin var gataður av gløðandi kúluspindrum. Týskur kavbátur hevði beint fyrri monnum við sprengikúlum og søkt Treysta at botni.

... Tað var blikalogn, men kortini kundu dreingirnir sum iskaldan gjøstur um seg, har sum teir róðu út eftir fjørðinum inni í skugga fjallsins. Til vinstur handar var Hovdinn — sum ein svartur heysur á einum risastór-um dýri, sum lá fram á labbarnar, men longur yvir í fjørðinum kastaði mánin eins og glitrandi sand niður á sjógvin. Litli Bjarni leit yvir móti Hovdanum. Haðani hoyrdist trøllsligt dun. Tað var eins og dýrið murradi í svevni, og litli Bjarni krýkti seg í herðunum.

»Rógv ikki so hart«, segði Torkil ráðuliga við bróður sín. »Tú mótir teg út. Eg haldi, tað gongur væl, og vit hava góða tíð. Fiskurin tekur neyvnan fyrr enn í lýsingini, kenni eg hann rætt.« Torkil spýtti yvir á sjógv millum tenninar og legði so afturat: »Somikið skuldi ein vitað!«

Bjarni segði einki, og

teir róðu tigandi eina løtu. So segði Torkil hóluga, men við týðuligum fjáltri á málinum:

»Hvat man mamma fara at siga?«

»Vituliga verður hon hjartkipt, men tað verður hvussu tað kann.«

»Ja — ja, so er hetta roynt«, segði Torkil ráðuliga og streyk sær um nösina við vattabakinum, sum menninir vóru vanir at gera, tá teir stóðu vinnuleysir undir brýggjuhúsum og talaðu um tíðirnar og vinnuleysið. »Meg droymdi, skal eg siga tær, beint aðrenn eg vaknaði, at eg glimdist við eina gentu. Tað átti at verið fyrri veðið, vildi eg hildið, og tann sum nú kundi komið aftur at landi við sjóflest-um báti, gamli!«

Bjarni rykti andan til sín og stakk úr stað á bekkinum, men hann tagdi sum áður.

Nú var so illa vorðið, at tryggingarpeningurin, sum móðir hevði fingið, var uppi; mesti parturin var farin fyrri skuld uppá húsini. Fiskaarbeiðið hevði einki verið nú í seinastuni. Mamman skyldaði í keyf-felagnum og helt, at hon als ikki kundi biðja um meira har. Hon hevði talad við dreingirnar um hetta nú í fyrradagin, sagt við teir, at hon einki gott kundi gera teimum til jóla, teir skuldu ikki vænta sær nakran serstakan høgtíðsmat. Men hon væntaði tað av teimum, at teir tóku tað sum tað nú var. Eftir nýár mundu bátarnir fara at rógva út — og nýtt bráð-frystihús verða tikið í brúk, og tað fekt nógv og væl lønað arbeiði.

... Nú var Torlaksmessuafn og so hevði Bjarni funnið uppá, at teir skuldu stokka út í Hovdadjúpið. Í summar høvdu teir viðhvørt selt fyrri einar tjúgu krónur, og móðir teirra hevði rósad teimum fyrri dungan. Men Torkil segði, at tað var hvørt sitt, Jóansøka og Torlaks-messa. Hetta var bara vit-loysi og barnaskapur av Bjarna, eingin fiskur í Djúpinum og alt veður kundi koma á teir. Men Bjarni hevði hildið seg til tað, sum gamli Jákup hevði so ofta sagt teimum frá um vetrarfiskiskap í Hovdadjúpi — og veðrið — tað kundi eisini halda sær um veturin. Hugsu sær, at koma aftur at landi við nokrum hundrad pundum av havtoski! Og endin varð so tann, at Torkil eisini fekk hug at royna tað, við tað, at útveðrið og gamli Jákup segdu tað sama um veðrið.

Tað lýsti, tá dreingirnir hildu seg vera komnar út í Hovdadjúp. Teir lögdu árnar inn og tóku til snorini. Teir høvdu ongantið

kastað har áður, og Torkil segði:

»Tað er best, at eg skamtí dýpi fyrst. Tað eigur at vera tretivu — fjóríti favna dýpi í sjálvum Djúpinum, men ikki meira enn frá sjei til fjúrtan favnar uppi á tí grunna — mest átjan, her norðan av Bláfelli. Gamli Jákup segði mær frá tí einaferð í heyst.«

Hann loysti av súluni, tók eina sild og skar sær agn, tók so ongulin, sum hann hevði blankað væl kveldið fyrri, og egndi. Síðan kastaði hann og lat ræsa at botni. Hann stóð har mitt í bátinum og lat snorið renna ígjøgnum krepta hondina, langur og klæntasligur. Hann var ljósleittur og hevði góðslegt yvirbrá. Bjarni sat á toftubekki. Hann var lágur og samanrikinn, dimmari í hári og hørund enn bróðurin, men reinholdaður eins og hann. Hann var brúnatygri og álvarsamari í andliti og í eygnabránum var dulkend glóð, men úr eygum Torkils skein ivrigt ótol.

So við eitt helt snorið upp at renna.

»Fjóríti favnar«, segði Torkil. »Mitt í sjálvarí kulluni. Hann heimaði og fór síðan at fila.

Bjarni legði seg út á stokkin og stardi niður í sjógvin, eins og hann vildi fáa sær eyga á fiskin har niðri í djúpinum. Torkil filaði og heimaði til skiftisuttan at verða varur við nakað livandi og brátt kom vónloysisbrá í andlitið á honum. Hann helt fyrri.

»Eyðvitað fáa vit ikki livandi kykt.«

»Vit royna at fôrka okkum norður í hellingina. Gamli Kolbein segði, at har kundi bragda, um hann ikki kendist niðri í sjálvum djúpinum.« Og Bjarni legði seg afturá og setti fótur í bekk.

Torkil dró upp, hugdi at agninum og leit út á sjógv. So segði hann hvattliga:

»Hetta man vera nóg-mikið. Djúpið er ikki víðari enn ein litil hylur.«

Bjarni legði inn og loysti snorið upp, meðan Torkil kastaði. So leit hann at bróðuri sínum og segði fámæltur:

»Vit skulu biðja Gud geva okkum fisk, um vit kortini longu hava biðið, bæði í gjárkveldið og í morgun.«

Torkil skeitti yvir at bróðuri sínum, so segði hann lágmaletur.

»Tað ger einki at royna tað.«

»Tað er einki at royna. Vit skulu bara trúgva tí, at hann gevur okkum fiskin. Eg ætli mær beint at biðja hann — ikki innantanna, men so at tað hoyrist.« Og litli Bjarni tók hógvuna av og bað: »Góði Gud — gev okkum nú nógvan fisk í dag, so at

mamma okkara kann verða hjálpin. Tú ger hetta fyrri okkum, um vit kortini ofta hava verið ó-dælir og viðhvørt eisini bannað — ja, og hóast vit hava sníkt okkum til sjós, men tað máttu vit gera, sum tú sjálvur veit.« Hann steðgaði á, ivandi, so legði hann aftrat: »Vit skulu royna — eg sigi, vit skulu royna, at vera góðir dreingir... Amen!«

So setti hann hógvuna aftur á høvðið, egndi seg og kastaði, og Torkil, sum eisini hevði tikið av sær hógvuna og hevði sitið stillur, meðan litli Bjarni bað, setti nú hógvuna aftur á høvðið, heimaði og filaði av góðum huga. Hann kendi við tað sama, bregaði við og fór at draga.

»Haló, haló!« rópaði hann og veipaði ógliga meðan hann dró.

Bjarni knikkaði við høvðinum:

»Har sært tú, um tað gjordi nakað at biðja hann!« Bjarni heimaði og spurdi so: »Er hann stórrur — heldur tú?«

»Ja, góðin — bæði vænur og vakralsigur. Hann setur nógv á. —

Tað er á tretivu favnum, hann stendur, hin gamli... Og Torkil dró tað dýrasta hann var mentur. Fiskurin var herviliga knykktur at draga, so Torkil var rodnadur í andliti, tá hann hevði fingið hann at borði. Hann hugdi út um, fyrri at vita hvussu stóð í honum. Jú, hann hevði kjaftikið og væl stóð í honum. Drongurin rípti fongin inn í bátin, tók hógvuna av og rópaði ovfarakátur:

»Hurrá fyrri tí fyrsta!«

Nú var Bjarni eisini farin at draga, so hann ansaði ongum øðrum. Fiskurin setti á, so at hendurnar á hesum litla vóru ofta líka í tollinum, men hann beit tenninar saman og setti fótur í spennin, og tað endaði við, at fiskurin lá í skutinum, yvirvaksin toskur, væl stórri enn tann fyrsti hjá Torkili.

»Her er fiskur sum murrá,« segði Torkil og leit av Hovdanum, sum bar upp fyrri bygdina. »Bara nú eingin sær okkum, og teir koma at sleipa okkum inn aftur.«

»Vit fara ikki, fyrr enn báturin er laðin,« segði Bjarni og síðkaði brýr. Hann hugdi eitt eygablikk at Torkili, hugsaði seg um og segði síðan lágmaletur líkasam í trúnaði: »Um so er, at onkur sær bæt her, man tó eingin hugsu sær, at tað eru vit, sum eru á útróðri. Eg tók skoyturnar, skal eg siga tær, og krøgvaði tær. Tú veit, tær hingu beint innanfyrri koksdyrnar. Eg hugsaði, at mamman tá fór at halda, at vit høvdu stolið okkum inn í dalin, sum